

633.41:632.5

Ա-22

Միջառարանի Գ. ԱԶԱՐՅԱՆ

Բ Ա Մ Բ Ա Կ Ի
Վ Ն Ա Ս Ա Տ Ո Ի Ն Ե Ր Ը

31 JAN 2013

19.046

24 SEP 2010

Հ. Ս. Խ. Հ. Հ ՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏ
№ 66 (166) ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՄԱՏՁԵԼԻ ԳՐԱԳԱՐԱՆ № 66 (166)

633.441632.5

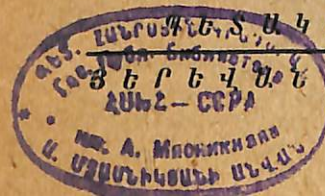
Վ-22

48

Միջառարան Գ. ԱԶԱՐՅԱՆ

Բ Ա Մ Բ Ա Կ Ի
Վ Ն Ա Ս Ա Տ Ո Ւ Ն Ե Ր Ը

1008
34725

1932

ՊԱՅՔԱՐԻ ՊՐՈՑԵԼԱՅՏԻԿ ԱԳՐՈՎՈՒՆՏՈՒՐ ՄԻՋՈՅՆԵՐԸ

Մեր գյուղատնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցումը, կոլեկտիվ և խորհրդային տնտեսութունների կազմակերպումն ստեղծել են միանգամայն բարենպաստ պայմաններ՝ լայն չափով կիրառելու ֆլասատուները դեմ մղվող պայքարի պրոֆիլակտիկա գործիչները միջոցները: Պայքարի այս մեթոդի ելուցյունն այն է, վոր բամբակի կուլտուրայի և հողի նախապատրաստական աշխատանքները ժամանակ իրաւում ենք այնպիսի մշակութային ձեւեր, վորոնք բամբակի և առկանաբաժի գյուղատնտեսական ֆլասատուների մասսայական բազմացման համար միանգամայն տնրարեւնապատ պայմաններ են ստեղծում: Այդ իսկ պատճառով, նախքան բամբակի առանձին ֆլասատուները և նրանց դեմ պայքարելու միջոցների մասին խոսելը, անհրաժեշտ է համառոտ կերպով ծանոթանալ պայքարի պրոֆիլակտիկ միջոցներին:

Այդ միջոցները հետևյալներն են.

Պայքար մոլախոտերի դեմ. ինչպես քիչ հետո կտեսնենք, բամբակի բոլոր ֆլասատուներն ապրում և բաղմանում են գլխավորապես մոլախոտերի վրա: Վաղ գարնանից սկսած, բամբակի բոլոր ֆլասատուներն սնվում և բաղմանում են մոլախոտերով, վորոնցից հետագայում անցնում են բամբակի վրա: Այդպիսով՝ ինչպես տեսնում ենք, մոլախոտերը բամբակի և գյուղատնտեսութեան բոլոր ֆլասատուների բազմացման և տարածման ոջախներն են: Այդ իսկ պատճառով բամբակի ֆլասատուները մասսայական բազմացումը կանխելու համար հարկավոր է առաջին հերթին մտածել բամբակի դաշտերում և շրջակայքում յեղած մոլախոտերի դեմ պայքար կազմակերպելու մասին:

Մոլախոտերը, բացի այն, վոր հանդիսանում են ֆլասատուների բազմացման և տարածման ոջախներ, միաժամանակ խոշոր ֆլասաներ են հասցնում նաև հենց իրեն՝ բամբակի բույսին-բամբակենուն, վորով հետև հողից խլում են բամբակենու զարգացման համար անհրաժեշտ սննդարար նյութերը, խոնավութունը, օտվեր (շվաք) են գցում բամբակի բույսի վրա և այդպիսով խանգարում բամբակի բույսի նորմալ զարգացումը, հետևապես աղղում նաև բերքատվութեան վրա:

Այդ իսկ պատճառով պրտք է աշխատել ամբողջ տարվա ընթացքում բամբակի դաշտերը և նրանց գոնե մոտիկ շրջակայքը մաքուր պահել մոլախոտերից: Դրա համար հարկավոր է շուտ-շուտ քաղել միջնակներում, առուների ափերին և այլ տեղերում յեղած մոլախոտերը՝ վոչ մի դեպքում թույլ չտալով, վոր սերմակալեն, վորովհետև սերմակալելուց, սերմերը թափվելուց և տարածվելուց հետո պայքարը մոլախոտերի դեմ ավելի լի դժվարանում: Վոչ մի դեպքում թույլ չպիտք է տալ, վոր բամբակի քաղհանի աշխատանքներն ուշանան:

Քաղհանն անելուց անմիջապես հետո պիտք է քաղհանած մոլախոտերը դաշտից հեռացնել, վորովհետև լեթե այդ մոլախոտերը յերկար ժամանակ թողնենք բամբակի դաշտում, ապա մոլախոտերը կնրանան և նրանց վրա յեղած բոլոր ֆլասատուները կքաղվեն բամբակի բույսերի վրա և վերջին հաշվով վնասն ավելի մեծ կլինի:

Այնանը, բամբակի բերքը հավաքելուց հետո, դաշտում յեղած բոլոր մոլախոտերը, բուսական ֆիտոցորդները պիտք է հավաքել և դաշտից հեռացնել, վորովհետև նրանց վրա ձմեռում և բարակի վնասատուների մի մասը:

ՈՒՇ ԱՇՆԱՆ ՀԵՐԿԸ

Բարակի բոլոր վնասատուներն այս կամ այն վիճակում ձմեռում են հողի մեջ, հողի ձեղքվածքներում, դաշտում թափված բուսական զանազան ֆիտոցորդների վրա և այլն: Այդ ձմեռող վնասատուների դեմ պայքարելու տեսակետից շատ մեծ նշանակութուն ունի ուշ աշնան հերկը:

Ուշ աշնան հերկը, բացի այն, վոր նպաստում է հողի մեջ տեղի ունեցող մի շարք միկրոբիոլոգիական պրոցեսների, կուտակում է խոնավութուն, բացի մոլախոտերի դեմ պայքարելուց և այլն առավելութուններից բերքատվութեան բարձրացման գործում, ունի նաև այն առավելութունը, վոր հերկի մեջ ձմեռող վնասատուների հաբսնյակները հողի լերեսը, կամ ընդհակառակը, շատ խորն ընկնելով՝ վաշտնաշնում են:

Ուշ աշնան հերկը հատկապես շատ լավ արդյունքներ է տալիս, յեթե այդ հերկված արտերը ջրում են, ձմռան առաք են տնում, Ձմռան ջուրը բացի այն, վոր խոշոր չափով նպաստում է ցմեռող վնասատուների վոչնչացմանը, միաժամանակ և մոլախոտերի դեմ պայքարելու հողի մեջ խոնավութուն կուտակելու գործին, միևնույն ժամանակ վարի հետևանքով առաջացած մեծ-մեծ կոշտերը (հատկապես խոպան հողեր վաքելուց հետո) վոչնչացնելու համար ամենալավ միջոցներից են:

ՊԱՐԱՐՏԱՑՈՒՄ

Խորհրդային Միութեան բաղմաթիվ գիտահետազոտական փորձնական կայաններում կատարված փորձերը ցույց են տվել, վոր վնասատուների դեմ պայքարելու ամենապարզ միջոցներից մեկն էլ հողի լավ պարարտացումն է:

Նկատված է, վոր վնասատուների հասցրած վնասը բույսին հատկապես աչքի յ ընկնում այն դեպքերում, յերբ այդ բույսերը հողի

վատ պարարտացման, մոլախոտերի դեմ վատ պայքարելու և այլ պատճառներով թուլելու նվազ են:

Վնասատուները վնասելով այդ թուլել, նվազ բույսերի այս կամ այն մասը, բույսը չի կարողանում աչդ վնասված մասերը վերականգնել, վորի հետևանքով և բերքն զգալի չափով պակասում է:

Այդ նույն լեռնային տեղի ունի նաև բամբակի նկատմամբ, և վնասատուներին (հատկապես բամբակի չոռի) հասցրած վնասը բամբակին՝ խոշոր չափերով դժացվում է այն դաշտերում, վորտեղ վատ պարարտացման, վատ մշակութան և այլն պատճառներով բամբակի բույսերը թուլել, նվազ են լինում: Իսկ բամբակի առողջ բույսեր ստանալու ամենալավ միջոցներից մեկն էլ հանդիսանում է բամբակի հողերի կանոնավոր պարարտացումը, վորը հատկապես և անպայմանորեն պետք է կատարել և այն հողերում, վորտեղ մի քանի տարի անընդհատ բամբակ է մշակվել:

Կարճ ասած՝ բամբակի վնասարարների դեմ պայքարելու պրոֆիլակտիկ ազդեցությունը միջոցները մտնում են ամբողջութամբ ազդեցողության մեջ, և ազդեցողությանը՝ կիրառելով, մենք միաժամանակ կիրառած կլինենք նաև վնասատուների դեմ պայքարելու պրոֆիլակտիկ միջոցները:

Իսկ ազդեցողության մեր ներկա կոլեկտիվ և խորհրդային տղաներստեղծությունները պայմաններում կարող ենք և պետք է լրիվ կիրառենք և դրանով ապահովենք բամբակի բերքատվության բարձրացումը:

ԲԱՄԲԱԿԻ ՏԵՂԱԿԱՆ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԸ

Բամբակը, ցանկելու որվանից սկսած մինչև բերքահավաքը, լինթակա յե բազմաթիվ վնասատուների հարձակման: Այդ վնասատուների թիվը շատ է, բայց մենք այստեղ կանգ կառնենք այն մնաստուների վրա, վորոնք Հայաստանում բամբակի ամենադժվար վնասատուներն են և վորոնք իրենց մասսայական բազմացման տարիներին՝ հսկայական վնասներ են հասցնում մեր դժուղատնտեսութանը:

Այդ վնասատուները հետևյալներն են.

1. Բամբակի չոռը,
2. Ազրոտիսը,
3. Կարադրինան,
4. Բամբակի վիճը,
5. Բամբակի կնգուղի թրթուրը:

Խորհրդային Միության մի շրջանում բամբակի այս վնասատունն այնքան շատ տարածված չի ու այնքան վնաս չի հասցնում բամբակին, վորքան Հայաստանում և մեր հարևան Նախիջևանի Մ Ս. Հ. ում:

Այդ բացատրվում է նրանով, վոր մեր բամբակագործական շրջանների կլիմայական, հողային և այլ պայմանները միանգամայն բարենպաստ են այս վնասատվի դարգացման համար:

Վորպեսզի կարողանանք բամբակի վնասատուների դեմ հաջող կերպով պայքարել, անհրաժեշտ է գտնել համառոտ կերպով ծանոթանալ նրանց բնույթին—կյանքի ձևին, վորի հիման վրա հետագայում կիրառել պայքարի համապատասխան միջոցներ:

Սովորաբար, հունիսի սկզբներից սկսած բամբակի դաշտերում, հատկապես միջնակներին, ճանապարհներին, առուներին մոտ գտնված մասերում, վորտեղ շատ մոլախոտեր են լինում, բամբակի տերևների վրա սկսում են յերևալ կարմիր բծեր—չառներ:

Յնթե այդ հիվանդ տերևները ներքևի կողմից ուշադրություն դարձնելով նայենք, նուրբ գործված վոստայների տակ նստած կտեսնենք հասարակ աչքով հազիվ տեսանելի, կանաչ—բաց դեղնավուն գույնի օգետ: Այդ նույն տեղում, յնթե խորացուցցով նայենք, կտեսնենք նաև չոռի հասունացած փոքրիկ սզեր և չոռի բաց—կանաչավուն գույնի ձվեր: Չոռի տղերը ծծում են բամբակի տերևներից սննդարար նյութն և, վորին հետևանքով վնասված տեղերում տերևը վերևի կողմից կարմրում է:

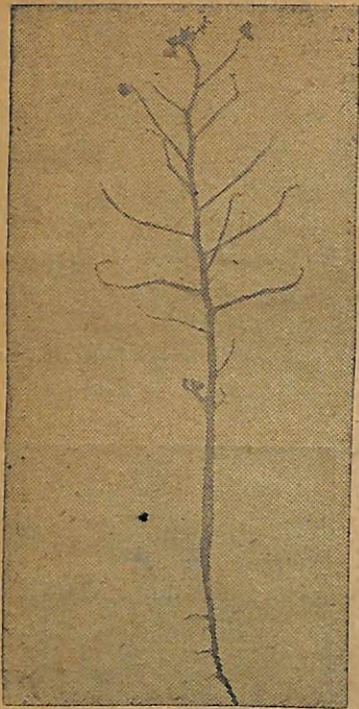

Նկ. 1. Չոռից վնասված բամբակի տերև:

Յնթե ժամանակին համապատասխան պայքարի միջոցների չլրմենք, կարմիր բծեր սկսում են յերևալ բամբակի ամբողջ դաշտում: Վարակված տերևների վրա կարմիր բծերն աստիճանաբար մեծանում են, կամիր գույնը փոխվում է գորշագույնի, տերևները կուչ են գալիս, չորանում և թափվում:

Ինչպես գիտենք, բույսերի համար վնասները հանդիսանում են այն լարտատորիան, վորտեղ տերևների մեջ յեղած քլորոֆիլի կանաչ հատիկները, արևի ճառագայթների ազդեցության տակ, ուղից վերցրած գազերի և արմատների միջոցով հողից վերցրած հանքային նյութերի

միջոցով պատրաստում են բույսի աճման համար անհրաժեշտ սննդա-
բար նյութեր:

Նկ. 2. Չոռից տերևալուրի յեղած
բամբակենի:

Չոռի հետևանքով բամբակի բույսը
զրկվելով իր տերևների մի մասից, իսկ
չոռի մասսայական բազմացման առ-
թիվներին տերևների մեծ մասից, բույսի
զանազան մասերը չեն կարողանում
նորմալ կերպով սնվել և աճել, վորի
հետևանքով քիչ կոկոններ և կնգուղ-
ներ են առաջանում: Իսկ յեղած կըն-
գուղների և դեռ չբացված կոկոնների
զգալի մասն էլ թափվում են:

Այդ և պատճառը, վոր չոռի մաս-
սայական ուժեղ բազմացման տարի-
ներին բամբակի բերքատվությունն
ուժեղ նվազում է:

Բամբակի այս ֆուսատունն ձմեռում
և հասուն վիճակում բամբակի դաշտե-
րի և միջնակների մոլախոտերի վրա,
դաշտում թափված բամբակի չորացած
տերևների և կնգուղների վրա, հողի
ճեղքվածքներում և այլն:

Վաղ գարնանը յեղանակները տա-
քանալուց հետո, յերբ մոլախոտերն
սկսում են աճել, չոռի ձմեռած տղերը
դուրս են գալիս իրենց ձմեռանոցնե-
րից և սկսում սնվել ու բազմանալ մոլախոտերի վրա:

Հունիսի սկզբներին, չոռի տղերն սկսում են անցնել բամբակների
վրա, և այդ և պատճառը, վոր բամբակի դաշտն առաջին հերթին
սկսվում և վարակվել մոլախոտերին մաս գտնված մասերից (միջնակ-
ների, ճանապարհների, առուների մոտ գտնված մասերից):

Ամեն մի չոռի եզ տիղ իր կյանքի ընթացքում կարող է աճել
100—150 ձու, վորոնցից նայած տարվա յեղանակին, 3—20 որ հետո
դուրս են գալիս չոռի թրթուրները, վորոնք հասուն տղերից տար-
բերվում են իրենց մարմնի փոքրությունը և դանդաղաճությամբ:

Ամառվա տաք յեղանակներին չոռի զարգացումը, ձվից սկսած
մինչև հասուն տիղ դառնալը, վոր ընդունակ է ձու աճելու, 8—12 որ
և տևում:

Վաղ գարնանից սկսած մինչև աշուն մեր բամբազործական շըր-
ջաններում չոռը 16—20 սերունդ և տալիս:

Այդ արագ բազմացումն և պատճառը, վոր հանկարծ, մի քանի
արվա ընթացքում բամբակի առողջ արտն ամբողջովին վարակվում է
չոռով:

Չոռի ուժեղ և արագ բազմացմանը նպաստում են չոռ և չոգ յե-
ղանակները, և նկատված է, վոր Հայաստանում չոռն ամենից շատ
ֆուսաներ հասցնում է չորային և տաք տարիներին:

Մյուս կուլտուրական բույսերից, վորոնք մշակվում են մեր բամ-
բակագործական շրջաններում, չոռն ամենից լավ զարգանում է սեխի,
(յիմիշ) վարունգի, դուխմայի և մի շարք այլ բանջարանոցային բույ-
սերի վրա:

ՊԱՅՔԱՐԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

ա) ԱԳՐՈՒՄԻՆԻՍՏՈՒՐ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Ինչպես չոռի բիոլոգիայի նկարագրությունից տեսանք, չոռի
կյանքը սերտ կերպով կապված է բամբակի դաշտի մշակութան և
հատկապես մոլախոտերի գոյություն հետ: Այդ իսկ պատճառով, բամ-
բակի չոռի դեմ պայքարելու համար, վորպես արմատական միջոցներ,
պետք է կիրառել հետևյալը.

1. Աշնանը բամբակի բերքը հավաքելուց հետո անպայման պետք
է բամբակի դաշտը վարչ, վորը, բացի այն, վոր ընդհանրապես
բարձրացնում է հողի բերքատվությունը, ունի նաև այնպիսիոր նշա-
նակությունը, վոր դաշտում յեղած մոլախոտերը, բամբակենու թափված
տերևները, կնգուղները և այլ բուսական մնացորդները, վորոնց վրա
ձմեռում են չոռի տղերը, հերկի միջոցով հողի տակ են անցնում և
վոչնչանում:

2. Աշնանը բամբակի դաշտերի շրջակայքում յեղած բոստաններում
պետք է հավաքել և այլ, կամ դաշտից հեռացնել բոլոր բուսական
մնացորդները, վորովհետև այդ բուսական մնացորդների վրա մեծ թվե-
րով ձմեռում են չոռի տղերը:

3. Բամբակի դաշտերն անպայման պետք է պարարտացնել, հատ-
կապես այն դաշտերը, վորտեղ մի քանի տարի անընդհատ բամբակ է
ցանվում: Պարարտացման միջոցով հնարավոր է ստանալ առողջ, ուժեղ
բամբակենիներ, վորոնք, ինչպես գիտենք, ավելի դիմացկուն են չոռի
հասցրած ֆուսաներին, քան թույլ, նվաղ բամբակենիները:

4. Բամբակի դաշտը և նրա շրջակայքն ամբողջ տարվա ընթաց-
քում պետք է մաքուր պահել մոլախոտերից, Դրա համար վոչ ո՛ր դեպ-
քում չպետք է ուղացնել բամբակի քաղհանի ախատանքները, իսկ
միջնակների, առուների ավերին յեղած մոլախոտերը պետք է շատ
շուտ քաղել և դաշտից հեռացնել:

Յեթն վերը հիշված պայքարի ազդեցությունը միջոցները չեն կիրառված, կամ կիրառված են վոչ լինելու ժամանակին, վրի հետևանքով բամբակի դաշտերում սկսել և յերևալ չողը, այդ դեպքում առանց ուշացնելու պետք է դիմել քիմիական պայքարի կազմակերպմանը:

բ) ՊԱՅՔԱՐԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Գիտա-հետազոտական բազմաթիվ հիմնարկությունների և հատկապես Չակնիսի-ի (Закавказский Научно-Исследовательский Хлопковый Институт) Հայաստանի ենտոմո-ֆիտոպատոլոգիական գիտա-հետախուզական կայանի կատարած բազմաթիվ փորձերը ցույց են տվել, վոր բամբակի չողի դեմ պայքարելու համար ամենալավ քիմիական նյութը—ծծումբն է:

Բացի այն, վոր ծծումբը բամբակի չողի դեմ պայքարելու ամենալավ միջոցն է, մոտամանակ և լավ պարարտանյութ և այդ, ուստի և ծծումբի գործածությունն ամեն կերպ պետք է խրախուսել: Ինչպես վերը տեսանք, բամբակի դաշտն սկսում է վարակվել մոլախոտերին մոտ գտնված մասերից, վորոնցից և տարածվում և բամբակի դաշտի մյուս մասերը:

Այդ իսկ պատճառով բամբակի առաջին փոշոտումը համատարած չպետք է անել, այլ պետք է փոշոտել միայն այդ վարակված մասերը, վորպեսզի կանխենք չողի արագ տարածումը: Հետագայում յեթե բամբակի ամբողջ դաշտը վարակվի չողով, այդ դեպքում պետք է կատարել համատարած փոշոտում—պետք է փոշոտել ամբողջ դաշտը:

Միջին հաշվով, համաաբաժ փոշոտման համար պետք է գործածել հեկտարին վոչ ավելի քան 32 կրոգրամ (2 վոլթ). ծծումբ:

ՓՈՇՈՏՄԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

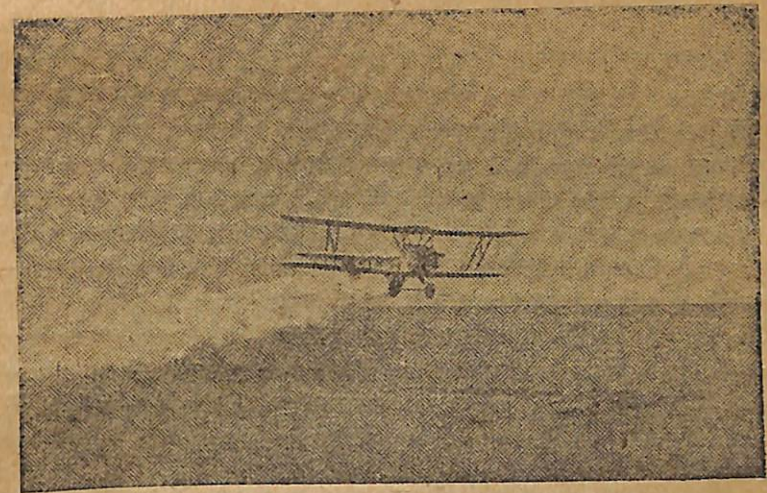
1. Բամբակի դաշտը, նախքան ծծմբի փոշով փոշոտելը, պետք է քղհանել և հեռացնել բամբակի դաշտում լինած բոլոր սոլախոտերը: Իսկ յեթ այդ չի կատարված, պետք է փոշոտել նաև դաշտում յեղած մոլախոտերը:

2. Փոշոտումը պետք է կատարել խաղաղ յեղանակին, վորպեսզի ծծմբի փոշին հավասարաչափ ստի բոլոր փոշոտված բույսերի վրա: Այդ տեսակետից փոշոտման համար ամենալավ ժամանակը վաղ առավոտն է, յերբ քամիներ չկան:

Վաղ առավոտյան փոշոտելն ունի նաև այն առավելությունը, վոր բամբակի տերևները խոնավ են լինում և ծծումբի փոշին լավ է կրպշում բամբակի տերևներին:

3. Յեթն փոշոտուից հետո շատ ուժեղ անձրևներ են գալիս, պետք է փոշոտումը նորից կատարել:

Մինչև 1930 թիվը ծծմբի փոշոտումը կատարվում էր միայն ձեռքի փոշոտիչ մեքենաներով (տիպ-տոպ, գրյուն և այլն), իսկ 1930 թվին բամբակի չողի դեմ պայքարելու համար առաջին անգամ սկսեցին գործածել ոգացված:

Նկ. 3. Ոգանովի փոշոտելու գործողությունը կատարելիս:

Քանի վոր բամբակի փնասատուների դեմ պայքար կազմակերպելու համար ողանալն ունի զարգացման շատ մեծ հեռանկարներ, այդ իսկ պատճառով ավելորդ չենք համարում այստեղ փոքրիկ ծանոթություն տալ այդ նոր մեթոդի մասին:

Գյուղատնտեսական տեխնիկայի ամենավերջին նվաճումներից մեկն Ոգանովի ոգատգործումն է գյուղատնտեսության մեջ և հատկապես գյուղատնտեսության զանազան փնասատուների և հիվանդությունների դեմ պայքարելու գործում: Խորհրդային Միության մեջ առաջին փորձնական աշխատանքներն ողանավերի միջոցով փնասատուների դեմ պայքարելու համար կատարվել են 1926—27 թվականներին:

Չնայած այս կարճ ժամանակամիջոցին, մեզ մոտ գյուղատնտեսական ավիացիան ձեռք է բերել հսկայական հաջողություններ:

Մեր գյուղատնտեսական ավիացիան իր հնգամյա պլանը կատարեց 3 տարում, գյուղատնտեսության զանազան փնասատուների դեմ պայքար կազմակերպելով 350.000 հեկտար տարածության վրա (Ն. Մ. Մասաշտարով):

Գյուղատնտեսության փնասատուների դեմ ողանավի միջոցով պայքարելն ունի այն առավելությունը, վոր՝

1. Պայքարի աշխատանքները կատարվում են չափազանց արագ,

վորը շատ կարևոր հանգամանք է, յեթե ինկատի ունենանք ֆլաստատունների արագ զարգացումը, յերբ հաճախ անհրաժեշտ է լինում 2-3 որվա ընթացքում վոչնչացնել տվյալ վնասատունն հսկայական տարածությունների վրա:

2. Խնայվում են պայքարի համար անհրաժեշտ քիմիական նյութերը:

3. Աղատում է մեծ քանակությամբ շխատավորական ձեռքեր, վորոնց կարելի է հատկապես ներկայումս շատ խոշոր է, յերբ հաճախ բամբակի սլակություն աշխատանքները ժամանակին չեն կատարվում՝ աշխատավորական ձեռքերի պակասության պատճառով և այլն և այլն:

Ողանավը գյուղատնտեսության մեջ, բացի վնասատուների դեմ պայքարելուց, գործ է ածվում նաև մի շարք ուրիշ նպատակներով:

Որ որի վրա ավելանում են գյուղատնտեսության այն ճյուղերը, վորտեղ հնարավոր է ոգտագործել ողանավը:

Արևին ողանավն ոգտագործվում է հանքային պարարտանյութեր շաղ տալու, շաղացան բրինձ ցանելու, զանազան խոտաբույսեր և շաղացան հացաբույսերը ցանելու համար, մալարիայի մոծակի թրթուրի դեմ պայքարելու, անտառները հրդեհներից հանգցնելու համար և այլն և այլն:

Առաջիկա հնգամյակում գյուղատնտեսական ավիացիան չտեսնված թռիչք է գործելու դեպի առաջ:

Վորպեսզի հնարավոր լինի գաղափար կազմել գյուղ. ավիացիայի զարգացման հեռանկարների մասին, անհրաժեշտ ենք համարում բերել մի քանի թվեր:

Խորհրդային Միության ավիացիայի 1931 թվին աշխատել է	3000 ժամ
1932 թվին նախատեսվում է	36 000 ժամ
1933 » » »	1.100.000 ժամ
1937 » » »	10.000.000 ժամ

Ավիացիայի միջոցով 1937 թվին պայքար է կազմակերպվելու վնասատուների դեմ 15.200 000 հեկտար տարածության վրա և այլն:

Ֆերհուդ հեղամյակի վերջում գյուղատնտեսության բոլոր վնասատուների դեմ պայքարելու գործում ավիամեթոդը լինելու յե դերի խոցը յեվ ֆիմիակառ պայքարի առնանգներ 75% կառարելու յե ոգանավի միջոցով:

Գյուղատնտեսական ավիացիայի զարգացման այդ արագ ճեմ. պերն ասում են այն, վոր ոգանավը մոտիկ ապագայում դառնալու յե մասնայական գյուղատնտեսական մեխանիզմներից մեկը:

Հայաստանում բամբակի չորի դեմ պայքարելու համար ավիամեթոդն առաջին անգամ կիրառվել է 1930 թվի ամառը, Ղուրդուղու շրջանի բամբակի դաշտերում:

Այդ աշխատանքները մեծ մասամբ փորձական բնույթ ունեցին և նրանց նպատակն էր պարզել ողանավի միջոցով փոշոտած ծծումբի ազդեցությունը չորի տղերի վրա:

Փորձերը միանգամայն դրական արդյունքներ տվին և 1931 թվին արդեն ավիամեթոդով բամբակի չորի դեմ պայքարելու համար ծծումբի փոշով փոշոտվել է Հայաստանում 4148 հեկտար բամբակ:

Ներկայումս Խորհրդային Միության բամբակագործական զանազան շրջաններում կատարվում են բազմաթիվ փորձեր, Ավիոքիմ մեթոդը բամբակի մյուս վնասատուների դեմ պայքարելու համար ևս կիրառելու ուղղությամբ:

Այդ փորձերի նախնական արդյունքներն ասում են այն, վոր առաջիկա 2-3 տարիների ընթացքում բամբակի բոլոր վնասատուների դեմ ֆիմիակառ միջոցներով պայքարելու գործում Ավիոքիմ մեթոդը գերիշխող դեր է կառարելու:

Ա Գ Ր Ո Տ Ի Ս

Ագրոտիսի թրթուրները բամբակին ֆլաս են պատճառում սերմը ցանելու մոմենտից սկսած մինչև բամբակենու 4—5 տերևների դառնալը:

Այս վնասատուն Հայաստանում աստիճանաբար տարածվում է և պետք է սրա դեմ պայքարը կազմակերպելու աշխատանքներին լուրջ ուշադրություն դարձնել: Սովորաբար ագրոտիսը մեղ մոտ վնասներ է հասցնում միայն եջմիածնի շրջանի զինա հողեր ունեցող մի շարք գյուղերի բամբակի ցանքներին (Ներքին Խաթունարիս, Ղարաղլաղ, Շորլու Դեմուրչի, Շորլու Մեխմանգար և այլն):

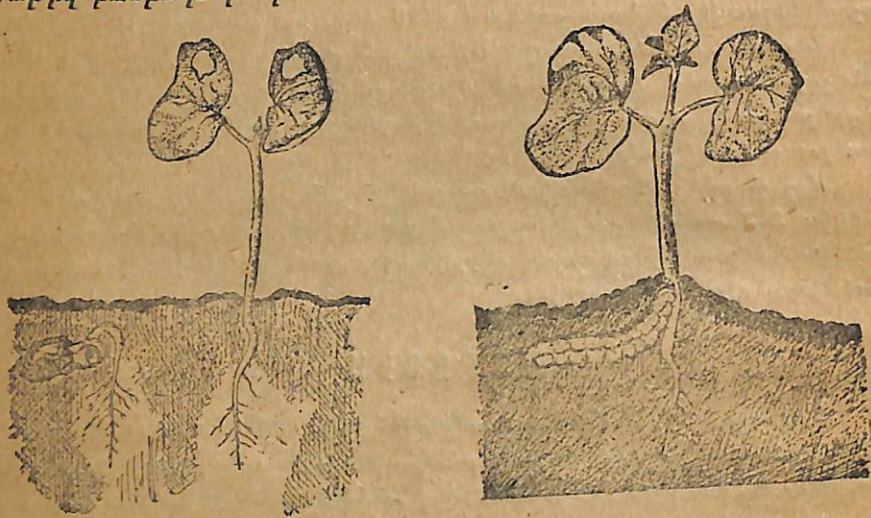
Իսկ 1931 թվի գարնանը, համաձայն ՈԲՎ-ի տվյալների, ագրոտիսի թրթուրները յերևացել են և զգալի վնասներ հասցրել եջմիածնի և Ղամարլի շրջանների 19 գյուղերի բամբակի դաշտերում, վորոնց դեմ 401 հեկտար տարածության վրա պայքար է կազմակերպված յեղեր:

Ագրոտիսի թրթուրներից ուժեղ վնասված լինելու պատճառով 10 հեկտար բամբակ կլկնացան և արված և այլն: Մեր բամբակագործական շրջաններում այս վնասատուն ձմեռում է վորպես թրթուր միջնակների մուխոտների արմատների արանքին: Հասակն առած թերթուրներն մուխոտաբույս են լինում՝ յուղային փայլով:

Վաղ գարնանը, յերբ դեռ բամբակը չի ցանված, ագրոտիսի թրթուրները սնվում են միջնակների և բամբաքի դաշտում յեղած մուխ-

խոտերով, գլխավորապես «յեզան լեզու» կոչված մուխոտով, իսկ բամբակը ցանելուց հետո անցնում են բամբակի դաշտերը և սկսում իրենց վնասակար աշխատանքը:

Յեթե ագրոտիսի թրթուրներով վարակված բամբակի նոր ծլած դաշտն ուշադրութեամբ զննենք, կտեսնենք բազմաթիվ բամբակի բույսեր, վորոնց շաքիլային տերևների վրա կան միատեսակ անցքեր, իսկ մյուս կողմից ել կտեսնենք հողի վրա ընկած, կտրված կրծողված բազմաթիվ բամբակենիներ:

Նկ. 4. Ագրոտիսի թրթուրից վնասված շաքիլներ:

Նկ. 5. Ագրոտիսի թրթուրը կրծում և բամբակենու ցողունը:

Յեթե այդ կտրված բույսերի շուրջը հողը փորփրենք, կտեսնենք արմատի մոտ կույ յեկած ագրոտիսի թրթուրներին, վորոնք ցերեկները հողի մեջ են լինում և միայն գիշերներն են դուրս գալիս սնվելու:

Հունիսի սկզբներին ագրոտիսի թրթուրներն սկսում են հողի մեջ հարսնյակ դառնալ: Հարսնյակ դառնալուց հետո այլևս բամբակին չեն վնասում:

Հարսնյակներից 15—20 որ հետո դուրս են գալիս ագրոտիսի թրթուրները, վորոնք ցերեկները հանգիստ նստած են լինում մուխոտներում և միայն արեւ մայր մտնելուց մի քանի ժամ հետո սկսում են թռչել ու զանազան մուխոտների վրա ձվեր անել: Ձվերից 3—5 որ հետո դուրս են գալիս ագրոտիսի փոքրիկ թրթուրները, վորոնք սնվում են մուխոտներով, մեծանում հարսնյակ են դառնում և այլն:

Մեզ մոտ ագրոտիսը տարեկան 2—3 սերունդ է տալիս. բայց բամբակի համար, ինչպես վերև տեսանք, վնասակար է միայն ձմեռող սերունդը:

ՊԱՅՔԱՐԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ա) ԱԳՐՈՎՈՒՆՈՒՄԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

1. Ինչպես ագրոտիսի բիոլոգիայի նկարագրությունից տեսանք, այս վնասատվի կյանքը սերտ կերպով կապված է մուխոտների հետ: Այդ իսկ պատճառով ալստեղ ևս պայքարի հիմնական միջոցներից մեկը պարտք է համարել սխտեմատիկ պայքարը մուխոտների դեմ:

2) Աշնանը խորը հերկ պետք է կատարել, միաժամանակ վարելուց հետո միջնակները, Աշնան հերկի նշանակությունն մասին տալիս պայքարի ագրոկոլտուր միջոցների մասում:

բ) ՊԱՅՔԱՐԻ ՄԵԽԱՆԻԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Նկատված է, վոր հաճախ ագրոտիսի թրթուրները բամբակի շրջապատում լեզած միջնակներից կամ անմշակ, մուխոտներով ծածկված դաշտերից բամբակի ցանքսի ժամանակ քաշվում են բամբակի դաշտերը:

Այդ կանխելու համար պետք է բամբակի դաշտերը չեզոքացնել այդ վարակված հողամասերից: Այդ պետք է կատարել հետևյալ ձևով. բամբակի դաշտի այն մասի շուրջը, վոր գտնվում է վարակված հողամասերի մոտ, պետք է փորել առուններ՝ 25—30 սանտիմետր բարձրությամբ: Առուններ փորելու աշխատանքներն արագացնելու համար հարկավոր է գոթանի միջոցով աղոտանել, հետո բաների միջոցով հողը մաքրել և առվի պատերին ուղղահայաց դիրք տալ, վորպեսզի առվի մեջ ընկած ագրոտիսի թրթուրները նրանց չկարողանան դուրս գալ:

Պայքարի այս ձևը հարմար է հատկապես այն դուրերի համար, վորանց ստորջերկյա ջրերը շատ մոտ են հողի մակերեսին և փորված առուններն իրենք իրենց լցվում են ջրով: Ագրոտիսի թրթուրներն ընկնելով առունների ջրը մեջ, հաշտություն մտնում են և վնասվում են:

Խորհուրդ է տրվում պայքարի այս միջոցը կիրառել միայն այն դեպքում, չերա զանազան պատճառներով հնարավոր չեն քիմիական պայքարի կազմակերպումը:

գ) ՊԱՅՔԱՐԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՐՆԵՐ

Ագրոտիսի թրթուրների դեմ պայքարելու քիմիական միջոցներից ամենից լավ արդյունքներ են տալիս զանազան թուլավորված գրավ-չանյութեր: Պայքարի այս ձևի հյուսվածն այն է, վոր վերցնում են վնասատվի սիրած կերը (բամբակի քուսպի ալյուր, ալյուրի թեփ, զանազան կանաչ բույսեր և այլն), թրթուրները զանազան թունավոր նյութերով և լերեկոյան կողմը շաղ տալիս ագրոտիսով վարակված

բամբակի դաշտերը: Թրթուրներն ուտելով իրենց սիրած կերը, թու-
նավորվում են և սատկում:

Թունավորված գրավչանյութեր պատրաստում են հետևյալ ձևով:
Պետք է լուրաքանչյուր 25 կիլոգրամ բամբակի քուսպի ալյուրին կամ
ալյուրի թեփին խառնել մեկ կիլոգրամ պարիզյան կանաչի փոշի կամ
մկնդեղաթթվալին նատրի և ջուր ավելացնելով այնքան խառնել, մինչև
վոր ստացվի հողի նման փուխը դանդաղ: Եթե պատրաստված գրավ-
չանյութի մասնիկները բուռնցքի մեջ սեղմելիս պետք է իրար կպչեն,
իսկ հողի վրա գցելիս նախ քան հողին կպչիլը, պետք է բաժանվեն:

Գրավչանյութը պետք է պատրաստել վարակված դաշտերից վոչ
հեռու, յերեկոյան կողմը և պատրաստելուց հետո անսխալապես շաղ տալ
վարակված դաշտերում: Ազրոտիսի թրթուրները, գիշերը հողից դուրս
գալով, ուտում են շաղ տված թունավորված գրավչանյութը և վո-
չնչանում:

Ամեն մի վարակված հեկտարին պետք է շաղ տալ 40—50 կիլո-
գրամ գրավչանյութ: Շաղ տալու համար պետք է գրավչանյութը լցնել
պարկի մեջ և ման դալով վարակված դաշտում, շաղ տալ այնպես, ինչ-
պես շաղացան ցորեն են ցանում:

Գարնանը, նախ քան բամբակի ցանքս կատարելը, պետք է հե-
տադոտել ազրոտիսի վարակված գյուղերի դաշտերը՝ պարզելու համար
վնասատվի չափը, դրութունը և լեթս պարզվի, վոր վտանգ կա բամբակի
ցանքսերին վնասելու, այդ դեպքում պետք է նախքան բամբակի ցանքս
կատարելը ցանքսի հետ միասին շաղ տալ նաև թունավորված գրավ-
չանյութ և թեթև փոցիներ:

Պետք է թունավորված գրավչանյութ շաղ տալ նաև բամբակի
դաշտերին մոտիկ գտնվող և ուժեղ վարակված միջնակներում ու ան-
մեակ կողերում, վորպեսզի այդ տեղերից ազրոտիսի թրթուրները
չանցնեն բամբակի դաշտերը և վնաս պատճառեն բամբակին:

Գրավչանյութ շաղ տված դաշտերում և միջնակներում 15 որ
անասուններ չպետք է թողնել, վրովհետև, ինչպես գիտենք, թե բամ-
բակի քուսպը և թե ալյուրի թեփը մեք տնային կենդանիների ամենա-
սիրած կերից են և այդ թունավորված գրավչանյութերն ուտելով, կեն-
դանիները կարող են թունավորվել ու սատկել:

Կ Ա Ր Ա Դ Ր Ի Ն Ա

Կարագորիստն սովորաբար ապրում է առվույտի (յոնջայի) վրա և
միայն մասսայական բազմացման տարիներին և վնասում նաև բամբա-
կին, ինչպես այդ տեղի ունեցավ Հայաստանում 1926 և 1929 թվերին:

Բացի բամբակից և առվույտից, կարագորիստն վնաս է պատճառում
նաև ճակնդեղին, կարտոֆիլին, պամիդորին, սոխին և մի շարք ուրիշ
կուլտուրական բույսերի: Վնասում է գլխավորապես բամբակի տե-
րեները և դեռ չբացված կոկոնները, շատ հազվագույտ դեպքերում վնա-
սում է նաև փոքրիկ կնգուղները: Կարագորիստն Հայաստանում ձմե-
ռում է հավանաբար պորպես հարսնյակներ, վորոնցից վաղ գարնանը
դուրս են գալիս թիթեռներ, վորոնք իրենց ձվերն ածում են դանա-
զան մոլախոտերի և առվույտի վրա: Ձվեր ածում են կուլտուրով, բույսի
դանազան մասերի և գլխավորապես տերևների ցածի լերեսի վրա:

Կարագորիսայի ամեն մի եզ թիթեռ իր կյանքի ընթացքում կարող
է ածել 1000՝ իսկ չերբեմն նաև ավելի ձվեր: Մի քանի որից հետո
նայած տարվա լեղանակներին, ձվերից դուրս են գալիս փոքրիկ թրթ-
ուրներ, վորոնք առաջին որերը միասին են ապրում, իսկ մի քանի

Նկ. 6. Կարագորիսայից վնասված բամբակենու տերև

որից հետո իրարից բաժանվում են: Փոքրիկ թրթուրները վնասում են
տերևների միայն ներքևի լերեսը, չվնասելով տերևի վերևի լերեսը,
իսկ 2—3 անգամ մոտ 1 սմ թրթուրներ հետո, լերես թրթուրները բավական

ձին մեծանում են, սկսում են վնասել նաև տերևի վերևի լերկերը և տերևների վրա առաջ են բերում մեծ-մեծ անցքեր:

Կարադրինի թրթուրների մարմինը մերկ է, մաղիկներով ծածկված չէ, իսկ գույնը գլխավորապես կանաչավուն է:

Հինգ անգամ մաշկը փոխելուց հետո կարադրինայի թրթուրները հասնում են իրենց լրիվ հասակում (վերջին հասակում թրթուրների մարմնի լերկարութունը հավասար է $2-2\frac{1}{2}$ սանտ.), վորից հետո մտնում են հողի մեջ՝ հարսնյակ դառնալու:

Նկ. 7. ա) կարադրինայի թրթուրը, բ) թրթուրը, գ) հարսնյակի կոկոնը, դ) փառված առվույտը:

Ամառվա տաք յեղանակներին կարադրինայի թրթուրի զարգացումը շատ արագ է կատարվում, յերբեմն 15—20 օր տևելով:

Կարադրինայի թրթուրները, նախ քան հարսնյակ դառնալը, հողի ձեղքվածքներում հողի լերեսին գտնված կոշտերի ներքևի մասում կամ ուղղակի հողի մեջ պատրաստում են հատուկ, հարսնյակի համար ամուր կոկոններ—բներ, վորտեղ և թրթուրը հարսնյակ է դառնում, հարսնյակներից ամառը 8 10 օր հետո դուրս են գալիս կարադրինայի մոտ 1 սանտիմետր մեծությամբ ունեցող թիթեռներ, վորոնք գիշերները թռչելով բամբակի, առվույտի և այլ բույսերի վրա, ձվեր են ածում: Հայաստանում այս վրասատուն տարեկան տալիս է 3—4 սերունդ, վորոնցից բամբակի համար ամենից վտանգավորն է հունիս-հուլիս ամիսների սերունդը:

Նկատված է, վոր կարադրինային թրթուրները սննդի պակասության պատճառով դաշտից դաշտ են տեղափոխվում, այդ հատկապես անդի չի ունենում առվույտի դաշտերը հնձելուց հետո, յերբ կարա-

դրինայի թրթուրները կեր գտնելու համար քաշվում են հարևան գաջտերը:

ՊԱՅԳԱՐԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ա. Ագրոկուլտուր միջոցներ

Բացի պայքարի ագրոկուլտուր միջոցներից, վոր զբաղվել առաջին մասում նկարագրված են, այստեղ հատկապես պետք է խորհուրդ տալ նաև հետևյալը.

1. Ամառվա ընթացքում, յերբ կարադրինան դեռ հարսնյակ է, պետք է բամբակի դաշտերը ջրել: ջուրը քանդում է կարադրինայի վերը նկարագրած հարսնյակների բները, և այդ կոկոններից թիթեռներ դուրս չեն գալիս:

2. Ուժեղ վարակված առվույտի դաշտը հնձելիս, պետք է բամբակի դաշտերին մոտ գտնված կողմերում թողնել 1—2 մետր լայնությամբ առվույտի չհնձված շերտ, վորպեսզի թրթուրները հավաքվեն այդ նեղ շերտում, վորից հետո քիմիական միջոցներով պետք է վոչնչացնել:

բ. Պայքարի քիմիական միջոցներ

Կարադրինայի և առհասարակ բոլոր կրծող միջատների դեմ պայքարելու համար դործ են ածում այսպես կոչված ներքին ներդործության կամ ադիբալին թույլներ: Այդ թույլների միջոցով սրսկում կամ փոշոտում ենք փնասատուներով վարակված դաշտերի բույսերը, վրասատուները կրծելով այդ թունավորված բույսերը, թունավորվում են և սատկում: Կարադրինայի դեմ սրսկման միջոցով պայքարելու համար դործ են ածում պարիզյան կտնաչի լուծույթ, վոր պատրաստում են հետևյալ ձևով. լուրաքանչյուր մեկ վեդրո (12 լիտր) ջրին վերցնում են 30 գրամ պարիզյան կտնաչի փոշի և կրկնակի քանակությամբ չհանդցրած թարմ, լավուրակ կիր: Առանձին ամանում ջրի մեջ խառնում են պարիզյան կտնաչի փոշին, մի ուրիշ ամանի մեջ հանդցնում են չհանդցրած կիրը և ավելացնում են այնքան ջուր, վոր ստացվի կրակաթ, վորից հետո կրակաթը և պարիզյան կտնաչի խառնում են միացած ջրի հետ և փայտով շատ լավ խառնում:

Պատրաստված լուծույթով նույն օրը պետք է սրսկել կարադրինայի թրթուրներով վարակված բամբակի դաշտերը:

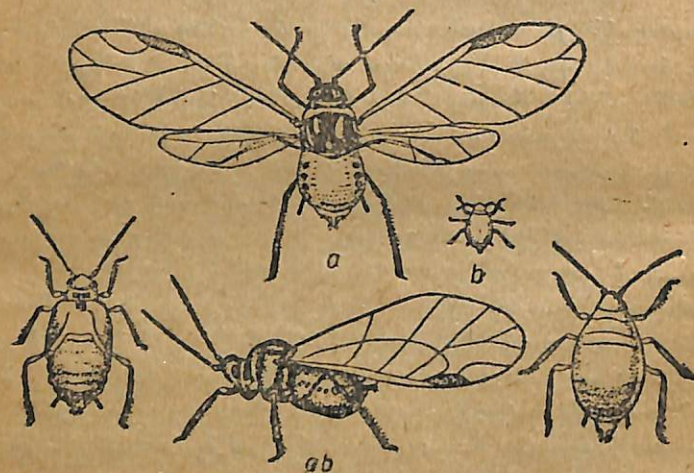
Սրսկումը պետք է կատարել խաղաղ ժամանակ, վորպեսզի թունավոր հեղուկը նավասարաչափ մանր կաթիլներով նստի բամբակի տերևների

վրա կարողորհայի թրթուրներն ուտելով աչդ թռնավորված բամբակի տերևները՝ թռչնավորվում են և սասկում: Ներկայումս խորհրդային Միության զանազան միջատաբանական գիտա-նետադոտական ինստիտուտներում և փորձա կայաններում կատարվում են շատ սեծ աշխատանքներ՝ արտասահմանյան և առհասարակ թանգարժեք պայքարի քիմիական նյութերը սեր սեփական խորհրդային Միության մեջ արտադրվող եժան քիմիական նյութերով փոխարինելու համար:

Այդ փորձերի նախնական արդյունքները ցույց են տալիս, վոր մենք մոտիկ ազազայում բոլորովին կարիք չենք ունենա վնասատուների և հիվանդությունների դեմ պայքարելու համար արտասահմանից քիմիական նյութեր ներմուծելու: Հատկապես շատ լավ արդյունքներ են տվել ֆոտր կոչված քիմիական նյութի զանազան միացությունները, վորոնք ունին մի շարք առավելություններ մկնդեղի թանգարժեք քիմիական միացությունների համեմատությամբ:

ԲԱՄԲԱԿԻ ԼՎԻՃԸ (ՇԻՐԱՆ)

Բամբակի աճման սկզբնական շրջանում դաշտում նկատվում են բուլսեր, վորոնք տարբերվում են սովորական, առողջ բամբակենուց նրանով, վոր ցողունի աճող մասը՝ դազաթը, վնասված, կուչ յեկած և

Նկ. 8. Բամբակի լվիճ:

լինում, վորի հետևանքով աճման սկզբնական շրջանում հիվանդ բամբակենիներն իրենց աճամբ հետ են ընկնում: Այս հիվանդության արտաքին նշաններին մեկնել այն է, վոր շաքիլային տերևները, շնորհիվ ցողունի դազաթի վնասված լինելուն, շատ յերկարացած են լի-

նում, աչդ վնասված ընկի պատճառը փոքրիկ, հասարակ աչքով տեսանելի կանաչ կամ դորշ գույնի միջատները-լվիճներն են: Լվիճները ձմեռում են՝ հասուն վիճակում, դաշտում յեղած մուլախոտերի և այլ բուսական միացությունների վրա: Գարնանը, յեղանակները տաքանալուց հետո, սկսում են սնվել և արագ բազմանալ մուլախոտերի վրա, իսկ այս տեղից, յերբ բուսանում և բամբակենին, քաշվում են նաև վերջինիս վրա և առաջ բերում վերր հիշված վնասվածքները:

Նկ. 9. Լվիճից վնասված բամբակենի:

Բամբակի լվիճը տարբերվում է բամբակի մյուս վնասատուներից նրանով, վոր լվիճների արուն հալտի չե և սրանք բազմանում են առանց բեղմնա լորության, կուսական ճանապարհներով:

Հասուն թևավոր կամ անթև եգ լվիճները ծնում են բազմաթիվ մանր լվիճներ, վորոնք ամառվա տաք յեղանակներին արագ կերպով հասունանում են և սկսում գաքձյալ նույն յեղանակով բազմանալ: Այդ հափաղանց արագ բազմանալու ընդունակությամբ և բացատրվում աչդ

յերևույթը, վոր լվիճները մի քանի որվա ընթացքում բարձրակի առողջ դաշտը վարակում են այնպես, վոր անհրաժեշտ է լինում քիմիական պայքարի կազմակերպման դիմել:

Լվիճը Հայաստանում բարձրակի չուր նման տարեկան տալիս է 15—18 սերունդ, վորոնցից բարձրակի հաճար վտանգավոր են միայն մայիս-հունիս ամիսների սերունդները: Հայաստանում բարձրակի լվիճը տարածված է բամբակագործական բոլոր շրջաններում և բացի բամբակից, խոշոր վնասներ է հասցնում նաև մի շարք բանջարանոցային բույսերի, ինչպես որինձակ, վարունգին, սեխին և այլն:

Ինչպես վերևում տեսանք, բամբակի լվիճի հասցրած վնասն այն է, վոր բամբակի մատղաշ ցողունները վնասելով, խանգարում է նորմալ զարգացման, վորի հետևանքով բամբակի աճումը զգալիորեն հետ է ընկնում, հատկապես լվիճի ուժեղ տարածման տարիներին:

Ուժի տվյալների համաձայն, 1931 թվին բամբակի ցանքների տարածություն մոտ 500⁰ Հայաստանում վարակված է լինել լվիճներով: Շատ ուժեղ վարակված է լինել 310 հեկտար բամբակ, վորի վրա է կազմակերպված է լինել քիմիական պայքար:

ՊԱՅԳԱՐԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Բամբակի մյուս վնասատուների դեմ պայքարելու համար հանձնարարված պայքարի ազրոկուլտուր միջոցները պետք է կիրառել նաև այս վնասատուների դեմ պայքարելու համար, հատկապես ուշը դարձնելով մոլախոտերի դեմ պայքարելուն:

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Լվիճների և առհասարակ բոլոր ծծող տիպի բերան ունեցող վնասատուների դեմ պայքարելու համար գործ են ածում այսպես կոչված կոնտակտ կամ արտաքին ազդեցության թույներ: Ուրիշ խոսքով՝ գործ են ածում այնպիսի քիմիական նյութեր, վորոնք կամ ծածկում են միջատների շնչառության անցքերը և խեղդաման անում, կամ թույնի փոշի մասնիկները շնչառության անցքերից ներս մտնելով՝ մարմնի մեջ թունավորում են մարմինը ներսից և դարձյալ առաջ բերում մահ:

Այդպիսի կոնտակտ թույնների թվին են պատկանում՝ կանաչ սապոնի լուծույթը, ծխախոտի եքստրակտը, անաբազին-սուլֆատի միացությունները և այլն: Բամբակի լվիճի դեմ պայքարելու համար լավ արդյունքներ է տալիս կանաչ սապոնի լուծույթը, վորը պատրաստում են հետևյալ կերպով. յո բաքանչուր դուլ (12 լիտր) ջրին զերցնում են 300 գրամ կանաչ սապոն, քիչ քանակությամբ տաք ջրի մեջ խառնում, հետո խառնում մնացած ջրի հետ և սրսկիչ ապարատներով սրսկում:

Վորպեսզի սապոնի լուծույթն ազդի լվիճների վրա, անհրաժեշտ արսկումն այնպես կատարել, վորպեսզի հեղուկն անալոգիա ընկնի միջատների մարմնի վրա: Այդ իսկ պատճառով սրսկումը պետք է կատարել խաղաղ յեղանակներին, չերբ քամի չկա, յերբ հնարավոր է լուծույթը կանոնավոր կերպով սրսկել:

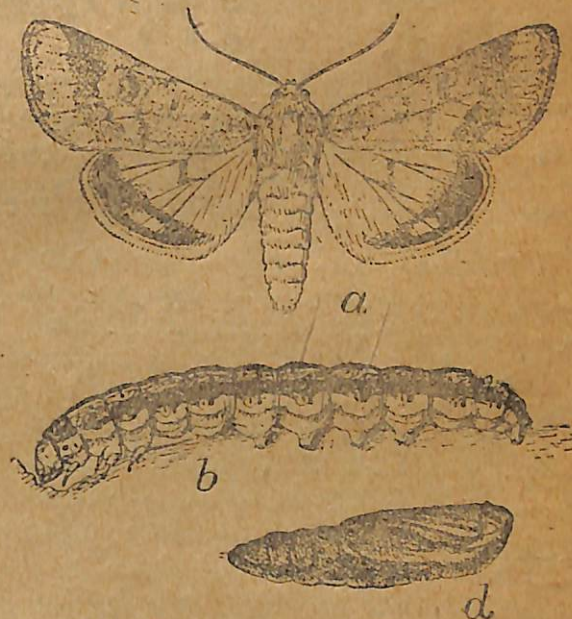
Ներկայումս բազմաթիվ գիտա-հետազոտական աշխատանքներ են կատարվում՝ գեֆիցիտային սապոնի փոխարեն ուրիշ քիմիական նյութեր գործ ածելու հատկապես լավ նախնական արդյունքներ են տվել անաբազինի զահագան միացությունները, վորոնք մոտիկ ապագայում լայն չափով կսկսեն գործածվել այդ պայքարի բնագավառում:

ԿՆԳՈՒՂԻ ԹՐԹՈՒՐԸ (ՎՈՐԴԸ)

Բամբակի այս վնասատուն ամենից շատ տարածված է Ադրբեջանում և նոր բամբակագործական շրջաններից՝ Դաղստանում: Հայաստանում, համեմատած մյուս բամբակագործական շրջանների հետ, ամենից շատ տարածված է Դուրդուղու շրջանում, վորտեղ մասսայական բազմացման տարիներին զգալի վնասներ է հասցնում բամբակին:

Այս վնասատուն

ձմեռում է հարսնյակ վիճակում, հողի մեջ, 10—12 ս. խորություն վրա, նախ քան հողի մեջ հարսնյակ դառնալը, կնգուղի թըրթուրները, հետագայում հարսնյակից դուրս չեկած թիթեռի՝ հողի չերես դուրս դալու համար, հատուկ անցք են պատրաստում: Գարնանը, թըրթուրների պատրաստած անցքերից, ձմեռած հարսնյակներից դուրս են գալիս կնգուղի թըրթուրի թիթեռները, վորոնք արևը մայր

Նկ. 10. Բամբակենու կնգուղի թըրթուր

մտնելուց հետ սկսում են բույսից բույս թռչել և զանազան մոլախոտերի վրա ձվեր ածել. այդ ձվերից դարձանը 6—7 օր հետո դուրս են

Կնգուղի թրթուրները, բացի բամբակենուց, վնաս են պատճառում
կուլտուրային բույսերից նաև չգիպտացորենին, սիսեռին և մի շարք
այլ բույսերի: Հայաստանում կնգուղի թրթուրը տարեկան տալիս է
3—4 սերունդ, վերոնցից բամբակի համար ամենից վնասակարն են
ուղուտոս ամսվա թրթուրները:

A detailed botanical illustration of a flower bud, likely a tulip, showing the pointed petals and the central reproductive parts. The drawing is executed in a fine-line, stippled style on aged paper.

Այդ և պատճառը, վեր կնդուրի թրթռա-
լի ուժեղ բազմացման տարին հերին բամբակի
բերքը խոշոր չափով պակասում է:

ՊԱՅԲԱՐԻ ՄԻՋՈՅՆԵՐ

Հատկապես չափազանց լավ արդյունքներ և տալիս ուշ աշնան վարը և ձմռան ջուրը, վերովհետև վարի և ջրի միջոցով հողի մեջ ձմեռող հարսնյակների մի մասի՝ թխեցիկների դուրս գալու անցքերը վռնջնաձևում են և դարձանը հարսնյակներից դուրս լեկած թխեցիկները չեն կարողանում հողի յերես դուրս գալ։ Հարսնյակների մի մասն էլ վարի միջոցով հողի յերեսն և ընկնում և ձմռան ցրտերից դարձյալ վռնջնաձևում։

Ներկայումս կնդուդի թրթռնիքի դեմ պայքարելու համար գործ են ածում արսիհատ թվային կալցիումի կամ կալծքաբաժնորային հատարիի փոշի: Ամեն մի հեկտարին պետք է փոշուհի 10 կիլոգրամ, փո-

Հիմնական պայքարը պետք է կաղմակերպել այն ժամանակ, յերբ
թրթուրները դեռ չեն մտել կոկոնների և կնգուղների մեջ, հակառակ
դեպքում պայքարը լավ արդյունքներ չի առաջ

Բամբակի վնասատուների և առհասարակ դյուզասնտեսութեան
բոլոր վնասատուների դեմ պայքարելու համար գործածվող քիմիական
նյութերը միաժամանակ ուժեղ թուլնէր են հասն մարդու և տնային
կենդանիների համար: Այդ պատճառով թունալու նյութերի հետ գործ
ուհինալու ժամանակ պետք է լինել չափազանց զգուշ և դժբախտ պա-
տահարները կանխելու համար պետք է կիրառել հետեւյալ տարրական
կանոնները.

2. Շնչառության միջոցով չթունավորվելու և աչքերը պաշտպանելու համար անհրաժեշտ է գործ ածել այսպես կոչված ռեսպիրատորներ-ֆիլտրներ և հասարակ ապակուց պատրաստված ակնոցներ:

4. Աշխատանքները վերջացնելուց հետո և ընդմիջումներին, ուսուցիչը առաջ, պետք է տաք ջրով և սապոնով շատ լավ լվացվել և մաքուր սրբիչով սրբվել:

6. Ուստիլու պաշարը և խմելու ջուրը պետք է շատ հեռու պահել թուխից՝ ուստիլիքի և ջրի միջոցով չթուհալորվելու համար:

Հաճախ անփութ զերարերմունքի պատճառով թունավորվում և մատկում են մեծ քանակությամբ տնային անասուններ: Այդ անտեղի կորուստները կանխելու համար հարկավոր է ջրմիական նյութերով փոշոտված, սրսկված և թունավոր դրավանյութերը շաղ տված դաշ-

տերուճ և շրջակայքում առնվազն 20 որ անասուններ չթողնել: Յեթե այս նախադրուշական միջոցները կանոնավոր կիրառվեն, այդ դեպքում դժբախտ պատահարներ տեղի չեն ունենա:

ՊԱՅԳԱՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Խորհրդային Միության մեջ գյուղատնտեսությունը և անասնաբուծությունը վնասատուների դեմ պայքարելու աշխատանքները պլանավորում և ղեկավարում է Համամիութենական Հողօգտագործների կազմում գտնվող ՈԲՎ (Всесоюзное объединение по борьбе с вредителями и болезнями в сельском и лесном хозяйстве «ОБВ»), Հայաստանում գյուղատնտեսության վնասատուների դեմ տարվող աշխատանքները ղեկավարում է Անդրկովկասյան ՈԲՎ-ի Հայաստանի բաժանմունքը, վոր մեր բամբակագործական շրջաններում ունի տեղեկություն պայքարի աշխատանքները կազմակերպող և ղեկավարող հենակետեր: ՈԲՎ պայմանագիր է կնքում ամեն մի կոլտնտեսության, խորհրդատեսության և այլն շահագրգռված տնտեսական հիմնարկությունների հետ, պայքարի համար անհրաժեշտ քիմիական նյութեր, փոշոտիչ և սրսկիչ ապարատներ մատակարարելու, պայքարի աշխատանքներին մասնագիտական ղեկավարություն ցույց տալու և այլն: Համաձայն Համամիութենական Հողօգտագործների կոնգրեսի վորոշման, ամեն մի կոլեկտիվ և խորհրդային տնտեսություն պետք է ունենա հատուկ անձնավորություն, վոր պետք է ՈԲՎ-ի անմիջական ղեկավարությանը և աշակցությունը պայքար կազմակերպի տվյալ կոլտնտեսությունում կամ խորհրդատեսությունում:

Գյուղատնտեսության վնասատուների դեմ պայքարելու դործը պահանջում է հասարակական կազմակերպությունների ամենալայն աշակցությունը, առանց վորի անհնարին է հաջող պայքարը վնասատուների դեմ:

Այդ տեսակետից չափազանց մեծ անելիքներ ունեն կատարելու կոմյունիստական գյուղական բջիջները, ՊԱՋԸ-Ավիաքիմի բջիջները, աշակերտական կազմակերպությունները, վորոնք պետք է ամենալայն, ամենորյա մասնակցություն ունենան վնասատուների դեմ պայքարելու աշխատանքներին:

ԲԱՄԲԱԿԻ ՈՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԸ

Բամբակի բույսը, բացի վերը հիշված վնասատուներից, վնասվում է նաև բազմաթիվ ուրիշ վնասատուներից:

Համաշխարհային մասշտաբով բամբակի ամենավտանգավոր վնասատուներ, վորոնք իրենց մասսայական բազմացման տարիներին վո-

չնչացնում են բամբակի բերքի 50—70% հետևյալ յերեք վնասատուներն են համարվում:

1) Բամբակի կնգուղի վարդագույն թրթուրը (розовый коробочный червь):

2) Բամբակի կնգուղի փշապատ թրթուրը (хлопковый коробочный шиповатый червь):

3) Մեքսիկայի յերկաթալենձիթ՝ բամբակի վնասատուն (мексиканский холопковый долгоносик):

Բարեբախտաբար մինչև այժմ բամբակի այդ վերոհիշյալ վնասատուները, բացի բամբակի փշապատ թրթուրից, Խորհրդային Միության մեջ դեռ չեն հայտնաբերված:

Սակայն վարակման վտանգը չափազանց մեծ է, վորովհետև մեր հարևան յերկրներում այդ վնասատուների մի մասն արդեն հայտնաբերված է և վոչ մի գրավական չունենք կարծելու, վոր այդ վնասատուները մեզ մոտ ևս չչերան:

Հատկապես վարդագույն թրթուրի մասին պետք է ասել, վոր թեև դեռ այդ թրթուրը մեզ մոտ հայտնաբերված չէ, սակայն մեր բամբակագործական շրջանների վարակման վտանգը չափազանց մեծ է, վորովհետև մեր հարևան Թյուրքիայում այդ վնասատուն արդեն զգալի վնասներ է հասցնում:

Բամբակագործական սահմանամերձ շրջանների հետադոտություն ժամանակ, 1930 թվին, Նախկանի ՍՍՀ անրապետության բամբակի դաշտերում փշապատ թրթուրն արդեն հայտնաբերվել է: Ամենայն հավանությունով մեր այդ վնասատուն անցել է Պարսկաստանից, վորտեղ ևս այդ վնասատուն զգալի վնասներ է հասցնում բամբակագործության:

Ներկայումս Համամիութենական բույսերի պաշտպանության ինստիտուտի կողմից Նախկանի հանրապետության տերիտորիայում կատարվում են գիտահետազոտական աշխատանքներ, այդ վնասավոր բիոլոգիան մեր պայմաններում ուսումնասիրելու և համապատասխան պայքարի միջոցներ մշակելու համար: Բացի այդ, վորպեսզի կնգուղի փշապատ թրթուրը Նախկանի շանցնի Խորհրդային Միության մյուս բամբակագործական շրջանները, ՈԲՎ-ի կողմից մի շարք կարանտին միջոցներ են ձեռք առնված:

Ընդհանրապես այդ ոտարերկյա վնասատուների տարածման դեմ պայքարելու համար ձեռք են առնվում կարանտին միջոցներ, այսինքն այդ վնասատուներով վարակված շրջաններից ստացվող բոլոր բամբակի բեռները յենթարկվում են զեզիճեկցիայի, քիմիական նյութերի ներգործության, վորոնց շնորհիվ բամբակի բեռներում յեղած կենդանի վնասատուները և նրանց ձվերը վոչնչացնում են:

Վորպեսզի հնարավոր լինի զաղափար կազմել այս վնասատու-
ների տնտեսական նշանակության մասին, բավական է հիշել հետևյալ
թվերը.

Հյուսիսային Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների հողագործության
մինիստրության տվյալների համաձայն, 1916—1920 թ. թ. 4 տարվա
ընթացքում Մեքսիկայի յերկարակնճիթ՝ բամբակի վնասատուն հյու-
սիսային Ամերիկայի բամբակագործությանը 300,000,000 դոլարի վնաս
և հասցրել: Բամբակի կնգուղի վարդագույն թրթուրով վարակված շըր-
ջաններում ամեն տարի միջին հաշվով բամբակի բերքը պակասում է
25%-ով և այլն:

Այդ է պատճառը, վոր խորհրդային իշխանությունը չափազանց
մեծ ուշադրություն է դարձնում բամբակի կաբանտինի աշխատանքնե-
րին, վորպեսզի բամբակի վերորհիշյալ վնասատուները լայն չափով չտա-
րածվեն Միության բամբակագործական շրջաններում:

Պետերատի տպարան
Գլավիտ 7465 (բ)
Հրատար. № 2186
Պատվեր 1364
Տիրած 4000
▽

Մքագրիչներ՝ Հ. Սառիկյան՝ Ա. Ճուղուրյան

Հանձնված է արտադրության 16/IV 1932 թ.

Ստորագրված է տպագրելու 8/V 1932 թ.

<< Ազգային գրադարան

NL0282699